

OXYTHYREA FUNESTA WEER IN NEDERLAND GEVONDEN (COLEOPTERA: SCARABAEIDAE)

Theodoor Heijerman & Hub Corten

De bladsprietkever *Oxythyrea funesta* komt vooral voor in Zuid-Europa. Een eeuw geleden was deze soort ook bekend van diverse vindplaatsen in Noordwest-Europa, maar ze is overal verdwenen. Recentelijk is *O. funesta* weer opgedoken in België en enkele plaatsen in Duitsland. In 2010 werd een vrouwtje gevonden in Zuid-Limburg, het eerste exemplaar sinds 1907 in ons land. Het is onduidelijk of de nieuwe vondsten duiden op het algemener worden van deze soort, of dat er beter op gelet wordt. Ook is onbekend of de dieren door de mens worden geïmporteerd of dat ze op eigen kracht ons land bereiken.

INLEIDING

Op 10 juni 2010 fotografeerde en ving de tweede auteur een exemplaar van de bladsprietkever *Oxythyrea funesta* (Poda, 1761) in Holtum (Limburg). De kever, een vrouwtje, werd aangetroffen in het stedelijk gebied, op de bloeiwijze van oosterse karmozijnbes (*Phytolacca esculenta*, Phytolaccaceae) (fig. 1). Een tweede waarneming werd gedaan door G. de Kinderen op 1 augustus 2010, in het natuurgebied De Brand bij Udenhout (Noord-Brabant). Omdat deze kever al vele jaren niet meer in Nederland was waargenomen, menen we er goed aan te doen melding te maken van deze waarnemingen en tevens enkele gegevens over het voorkomen in het verleden en over de biologie van deze soort samen te vatten.

HERKENNING

Oxythrea funesta is onmiskenbaar en niet te verwarren met andere soorten van het genus (fig. 2). Van de elf *Oxythyrea*-soorten die in de Palearctis voorkomen, komen er in Europa zes voor (Smetana 2006, Sabatinelli 1981) maar alleen *O. funesta* wordt in Midden-Europa aangetroffen. Eventueel kan verwarring mogelijk zijn met *Tropinota hirta* (Poda, 1761) (fig. 3), die net als *Oxythyrea* tot de Cetoniinae behoort. *Tropinota hirta* is echter duidelijker behandeld en de witte vlekken op het

halsschild ontbreken. Daarnaast bevindt zich bij *T. hirta* een kiel op het midden van het halsschild. *Tropinota hirta* behoort niet tot onze inheemse fauna. Overigens is *T. hirta* in ons land wel als importsoort bekend. De Goffau (1991) schrijft dat een exemplaar is aangetroffen in een partij snijbloemen (*Anemone*) uit Israël. Behalve dit exemplaar bevinden zich in de collectie van het Nationaal Referentiecentrum van de nieuwe Voedsel- en Warenautoriteit (voorheen Plantenziektenkundige Dienst te Wageningen) nog zeven andere exemplaren, die alle via importzendingen (van *Grevillea* en *Dianthus*) uit Israël in Nederland terecht zijn gekomen.

VOORKOMEN IN NEDERLAND

Oxythyrea funesta wordt voor de eerste keer in de literatuur genoemd in de naamlijst van Everts (1887). Volgens deze lijst komt de soort voor bij Den Haag, Amsterdam, Roermond, Maastricht, Valkenburg en Breda, op spirea en rozen. Later schrijft Everts (1903) dat de soort voorkomt bij Roermond en in het zuiden van Limburg en daar 'vrij gemeen' is, en dat ze eveneens bekend is van Breda. Tevens vermeldt Everts dat de larven van deze soort via transport van compost verspreid zouden worden, 'waardoor ze op die plaatsen, zooals o.a. in de omstreken van Gent in België, in

Figuur 1. *Oxythorea funesta* op oosterse karmozijnbes, Holtum (Limburg), 10.VI.2010. Foto Hub Corten.

Figure 1. *Oxythorea funesta* on Indian pokeweed, Holtum (Limburg), 10.VI.2010. Photo Hub Corten.

buitengewoon aantal verschijnen.’ Hij suggereert dat exemplaren die bij Amsterdam en Den Haag zijn verzameld, op deze manier daar terecht zouden kunnen zijn gekomen. Nog weer later meldt Everts (1922) dat hij de soort vele jaren achtereenvolgend in de tuin van de Hoogere Burgerschool op het Bleijenburg in Den Haag, waar ze zich volgens hem in compost zou hebben ontwikkeld. Verder noemt hij Brummen als mogelijke vindplaats.

In de catalogus van Brakman (1966) wordt de soort vermeld voor twee provincies, te weten Noord-Brabant en Limburg. Het is niet duidelijk waarom de andere provincies waar de soort volgens Everts werd aangetroffen, niet door Brakman genoemd worden.

Volgens de meest recente kevercatalogus zijn er enkel oude exemplaren bekend van Gelderland, Noord-Holland, Zuid-Holland, Noord-Brabant en Limburg, en is de soort opgenomen in de lijst van verdwenen soorten met een laatste vangst in 1907 (Huijbregts 2010). Voor Gelderland, Noord-Holland en Zuid-Holland waren alleen ongedateerde exemplaren aanwezig. De meest recente vondst voor Noord-Brabant betrof een exemplaar

verzameld in 1870 en de laatste vondst voor Limburg, en tevens voor heel Nederland, is een exemplaar van Maastricht, verzameld in 1907 (basisgegevens op cd-rom bij Huijbregts 2010). De hier vermelde waarneming is daarmee de eerste sinds ruim 100 jaar.

VOORKOMEN IN EUROPA

Oxythorea funesta heeft een zogenaemde Pontisch-Mediterrane verspreiding en komt voornamelijk voor in landen rond de Middellandse Zee en in het steppegebied in het zuiden van Oost-Europa. De soort is bekend van Algerije, de Canarische Eilanden, Libië, Marokko en Tunesië (in Noord-Afrika) en van Cyprus, Iran en Turkije (in Azië). Ze is niet bekend van het noorden van Europa (Denemarken, Noorwegen, Zweden, Finland, IJsland) en het noorden van Europees Rusland (Smetana 2006). Daarnaast is zij afwezig in Ierland. Smetana (2006) noemt haar ook niet voor Groot-Brittannië. In de naamlijst van Duff (2008) wordt ze echter opgenomen, maar dan als een niet-gevestigde geïntroduceerde soort. Hodge & Jones (1995) vermelden *O. funesta* als een vermoedelijk in Groot-Brittannië uitgestorven soort.

Figuur 2. *Oxythyrea funesta*, habitus, Holtum (Limburg), 10.VI.2010. Foto Theodoor Heijerman.
 Figure 2. *Oxythyrea funesta*, general appearance, Holtum (Limburg), 10.VI.2010. Photo Theodoor Heijerman.

Figuur 3. *Tropinota hirta*, habitus, Rijnsburg (Zuid-Holland), 19.II.1999 (import Israël). Foto Theodoor Heijerman.
 Figure 3. *Tropinota hirta*, general appearance, Rijnsburg (Zuid-Holland), 19.II.1999 (import Israël). Photo Theodoor Heijerman.

Machatschke (1969) schrijft dat de soort in het zuiden van Midden-Europa nu nog maar zeer sporadisch voorkomt en in Duitsland nog slechts als relict in het zuidwesten. Volgens Köhler & Klausnitzer (1998) kwam *O. funesta* in 13 van 18 deelgebieden in Duitsland voor. In zeven gebieden is ze nog vanaf 1950 aangetroffen. Het betreft voornamelijk de in het zuiden gelegen gebieden, waaronder het Rheinland. Van vier deelstaten zijn alleen meldingen van voor 1950 bekend, ondermeer van het aan Nederland grenzende Nordrhein. Van de meer noordelijke gebieden Westfalen en Hannover zijn alleen oude waarnemingen bekend van voor 1900.

Coulon (1995) geeft *O. funesta* op voor zes van de acht onderscheiden deelgebieden (fytogeografische districten) in België; ze wordt niet genoemd voor het Maritiem district en het subdistrict van de Hoge Ardennen. Na 1949 is ze waargenomen in Maasdistrict, het Ardens district en het Lotharing district, en voor 1950 in het Vlaams, Kempen en het Brabants district, die alle drie noordelijker gelegen zijn. Horion (1958) schrijft over het voorkomen in België dat de soort in de voorlaatste eeuw (1800-1900) verbreid voorkwam in vrijwel geheel België, tot aan Brussel toe, maar dat ze nu sporadisch voorkomt en zeldzaam is in de kalkgebieden van het zuiden. Verder betwijfelt Horion (1958) of de soort in Frankrijk nog wel overal voorkomt, met name 'für die heutige Zeit'.

De gegevens uit de ons omringende landen en Nederland zelf, duiden erop dat de soort in Midden-Europa vroeger een grotere verspreiding had en achteruit is gegaan, met name in de meer noordelijke delen van deze gebieden.

BIOLOGIE

Oxythyrea funesta behoort tot de subfamilie van de Cetoniinae. Tot deze subfamilie behoren in Nederland bijvoorbeeld ook de genera *Cetonia*, *Protaetia* (de gouden torren), en *Trichius* (de penselkevers). De subfamilie wordt in het Engels wel aangeduid met de naam flower beetles, of fruit and flower chafers en de Duitse naam is Rosenkäfer. In Nederland wordt *Phyllopertha horticola* Stephens, 1830 (die overigens tot de Rutelinae behoort) wel het rozenkevertje genoemd. Gelukkig heeft *O. funesta* geen Nederlandse naam, maar in het buitenland zijn er wel populaire namen in omloop, zoals White spotted rose chafer (Engels), Cétoine grise of Cétoine funeste (Frans) en Trauer-Rosenkäfer (Duits).

Veel soorten binnen de Cetoniinae, maar ook binnen andere subfamilies van de Scarabaeidae, zijn schadelijk omdat de volwassen kevers vreten van de bloemknoppen en bloemblaadjes van rozen en andere siergewassen. Dit geldt ook voor *O. funesta* (Horion 1958, Mico & Galante 2003). De schade beperkt echter zich niet tot siergewassen. Volgens Horion (1958) is de soort in Zuid-Europa schadelijk aan fruitbomen (o.a. appel) en volgens Paulian & Baraud (1982) veroorzaken de imago's schade door vraat aan de knoppen van druif, graanhalmen en, in de herfst, de bloeiwijzen van tamme kastanje. Volgens Hurpin (1962, geciteerd door Tóth et al. 2003) is *O. funesta* in Zuid-Europa een belangrijke schadeverwekker in de teelt van perziken, peren en walnoten.

Schadelijke insecten moeten natuurlijk bestreden worden. Bestrijding van deze bloembezoekende kevers is echter problematisch omdat er geen insecticiden toegepast kunnen worden tijdens de bloei (vanwege het effect op honingbijen en

andere nuttige bloembezoekers). Daarom wordt er gezocht naar een andere manier: in Hongarije zijn lokstoffen ontwikkeld, en met succes in het veld getest, waarmee volwassen exemplaren van *O. funesta* konden worden aangetrokken en gevangen (Vuts et al. 2008).

In het vrije veld kan men imago's van *O. funesta* op bloemen van veel verschillende plantensoorten aantreffen. Volgens Horion (1958) zouden de kevers met name gele composieten bezoeken, maar ook te vinden zijn op schermbloemen en allerlei bloeiende struiken. Horion (1958) noemt een aantal planten, waaronder *Campanula glomerata*, *Taraxacum*, 'Ulmaria-blüten' (vermoedelijk wordt hier spirea bedoeld) en verder distels en klissen.

Op Observado.nl (bezocht op 15.vii.2010) staan 29 waarnemingen met foto van *O. funesta*. De exemplaren zijn gefotografeerd op planten van verschillende families: Asteraceae, Apiaceae, Fabaceae, Rosaceae, Malvaceae, Plantaginaceae en Ranunculaceae. De eerdergenoemde waarneming uit het Belgische Marais de Vance betrof een copula op een bloem van de adderwortel (Polygonaceae). Het exemplaar van Holtum bevond zich op een Phytolaccaceae; in de Brand werd de kever aangetroffen op boerenwormkruid (Asteraceae).

De larven van *O. funesta* ontwikkelen zich in rottend organisch materiaal zoals compost. Volgens Mico & Galante (2003) kunnen de larven ook leven in mesthopen en zij melden het voorkomen in latrines van konijnen (in het zuidoosten van het Iberisch schiereiland).

De eieren, gemiddeld 18 per vrouwtje, worden afzonderlijk in de bodem afgezet (Paulian & Baraud 1982). De larve komt na circa anderhalve maand uit het ei en het larvestadium duurt één tot anderhalve maand. De volwassen kevers komen in de herfst uit de pop en overwinteren. Mico & Galante (2003) geven als totale ontwikkelingsduur een periode van 8-9 weken op. De imago's kunnen al vroeg in het voorjaar actief

worden, vanaf april, en kunnen de hele zomer door worden aangetroffen en bij geschikt weer, ook in de herfst.

In de omgeving van bloemkwekerijen zullen vaak composthopen aanwezig zijn, die geschikt zijn als broedplaats voor de larven. Volgens Micó & Galante (2003) zouden dergelijke composthopen goed als infectiebron kunnen fungeren, van waaruit imago's de bloemkwekerijen kunnen bereiken.

DISCUSSIE

De nieuwe waarnemingen van *O. funesta* zijn de eerste sinds 1907 in Nederland. Ook uit Belgïe zijn recente waarnemingen bekend: op de website Waarnemingen.be (bezoekt op 15.VII.2010) staat één waarneming uit de provincie Oost-Vlaanderen (Maria-Aalter, Patersveld, 17.V.2009, waarnemer Jan Versigghel) en één uit de provincie Luxemburg (Marais de Vance, I.VI.2009, waarnemer Kevin Lambets). De waarneming bij Maria-Aalter is dus de eerste in het Vlaams district na 1950.

Tenslotte is er nog een recente vondst uit Duitsland: in 2005 werd een exemplaar van *O. funesta* aangetroffen bij de bloemenafdeling van een groot warenhuis in Berlijn (Hendrich 2005). De soort was niet eerder aangetroffen in Berlijn of omgeving (Köhler & Klausnitzer 1998). Echter, het warenhuis bleek regelmatig plantmateriaal te betrekken uit Italië en Spanje, maar ook uit Zuid-Duitsland. Hendrich (2005) vermoedt dan ook dat het aangetroffen exemplaar via transport van plantmateriaal in Berlijn terecht is gekomen.

Het exemplaar van Holtum werd aangetroffen in stedelijk gebied en zou mogelijk via transport van plantenmateriaal ons land hebben kunnen bereikt. Het tweede exemplaar werd aangetroffen in een natuurgebied en hier ligt een dergelijke verklaring minder voor de hand. Ons inziens is het goed mogelijk dat de soort zich heeft gevestigd of zich binnen afzienbare tijd zou kunnen vestigen. In de meeste gevallen is het onmogelijk om te

bewijzen dat een bepaalde soort uitgestorven zou zijn in Nederland. Dat een soort lange tijd niet is waargenomen betekent niet dat ze uit ons land is verdwenen. Wat ons betreft mag *Oxythyrea funesta* meteen weer op de lijst van inheemse kevers geplaatst worden.

DANKWOORD

Dank aan Frits de Kinderen voor de waarneming van *O. funesta* uit De Brand, en Brigitta Wessels voor het beschikbaar stellen van het exemplaar van *Tropinota hirta* uit de collectie van het Nationaal Referentiecentrum van de nieuwe Voedsel- en Warenautoriteit, Wageningen, ten behoeve van de foto.

LITERATUUR

- Brakman, P.J. 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggende gebied. – Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging 2: i-x, 1-129.
- Coulon, G.E. 1995. Enumeratio Coleopterorum Belgicae, 1. – Koninklijke Belgische Vereniging voor Entomologie, Brussel.
- Duff, A.G.E. 2008. Checklist of beetles of the British Isles. 2008 edition. – Privately published, Wells.
- Everts, E. 1887. Nieuwe naamlijst van Nederlandsche schildvleugelige insecten (Insecta Coleoptera). – Natuurkundige Verhandelingen van de Hollandische Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem: [i], i-iii, 1-237.
- Everts, E. 1903. Coleoptera Neerlandica, De schildvleugelige insecten van Nederland en het aangrenzend gebied. Deel 1. – 's-Gravenhage, Nijhoff.
- Everts, E. 1922. Coleoptera Neerlandica, De schildvleugelige insecten van Nederland en het aangrenzend gebied. Deel 3. – 's-Gravenhage, Nijhoff.
- Goffau, L.J.W. de 1991. Coleoptera: kevers. – In: Entomologie. Inventarisatie van mijten en insecten. Jaarboek Plantenziektenkundige Dienst 1991: 60-69.
- Hendrich, L. 2005. Verschleppung von *Oxythyrea funesta* (Poda, 1761) mit Schnittblumen/Topfpflanzen (Col., Scarabaeidae) nach Berlin. – Entomologische Nachrichten und Berichte 49:150-151.

- Hodge, P. & R.A. Jones 1995. New British beetles; species not in Joy's practical handbook. – British Entomological and Natural History Society, Hurst.
- Horion, A. 1958. Faunistik der Mitteleuropäischen Käfer. Band VI. Lamellicornia (Scarabaeidae - Lucanidae). – Überlingen-Bodensee.
- Huijbregts, J. 2010. Scarabaeidae bladsprietkevers. – Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging 11: 100-104. [Catalogus van de Nederlandse kevers (Coleoptera)]
- Köhler, F. & B. Klausnitzer (eds) 1998. Verzeichnis der Käfer Deutschlands. – Entomologische Nachrichten und Berichte, Beiheft 4: 1-185.
- Machatschke, J.W. 1969. Familie Scarabaeidae. – In: H. Freude, K.W. Harde & G.A. Lohse (eds), Die Käfer Mitteleuropas, Band 8, Terebrida, Heteromera, lamellicornia. Goecke & Evers, Krefeld: 266-366.
- Micó, E. & E. Galante 2003. Biology and new larval descriptions for three Cetoniine beetles (Coleoptera: Scarabaeidae: Cetoniinae: Cetoniini: Cetoniina, Leucocelina). – Annals of the Entomological Society of America 96: 95-106.
- Paulian, R. & J. Baraud 1982. Faune des Coléoptères de France. II. Lucanoidea et Scarabaeoidea. – Encyclopédie Entomologique XLIII: 1-477.
- Sabatinelli, G. 1981. *Le Oxythyrea* Muls. del Mediterraneo: studi morfologici sistematici (Coleoptera, Scarabaeoidea). – Fragmenta Entomologica 16: 45-60.
- Smetana, A. 2006. Subfamily Cetoniinae Leach, 1815. – In: I. Löbl, & A. Smetana (Eds), Catalogue of Palaearctic Coleoptera. Volume 5, Scarabaeoidea - Scirtoidea - Dascilloidea - Buprestoidea - Byrrhoidea. Apollo Books, Stenstrup.
- Tóth, M., M.G. Klein & Z. Imrei 2003. Field screening for attractants of scarab (Coleoptera: Scarabaeidae) pests in Hungary. – Acta Phytopathologica et Entomologica Hungarica 38: 323-331.
- Vuts, J., Z. Imrei & M. Tóth 2008. Development of an attractant-baited trap for *Oxythyrea funesta* Poda (Coleoptera: Scarabaeidae, Cetoniinae). – Zeitschrift für Naturforschung 63c: 761-768.

SUMMARY

Oxythyrea funesta, back in the Netherlands (Coleoptera: Scarabaeidae).

Recently, the scarabid beetle *Oxythyrea funesta* was rediscovered in the Netherlands. On 10.VI.2010 a single female was collected in Holtum (province of Limburg). A few months later, on 1.VIII.2010, a second specimen was discovered near Udenhout (province of Noord-Brabant). These records are the first of this species in our country since 1907. The aim of this contribution is to report of these records and to summarize data on the past occurrence of this species in the Netherlands. We also present some data on its European distribution and its biology.

Th. Heijerman
Wageningen Universiteit
Leerstoelgroep Biosystematiek, Sectie Diertaxonomie
Droevendaalsesteeg 1, Radix Gebouw 107
6708 PB Wageningen
theodoor.heijerman@wur.nl

H. Corten
Martinusstraat 12
6123 BS Holtum